

A Romániai Magyar Református Egyház élete, 1944—1989

TÖKÉS ISTVÁN KÖNYVE

Az 1989. decemberi romániai események az érdeklődés középpontjába állították az ottani magyar reformátusokat is — hála Tökés László áldásos temesvári tevékenységének. Azóta persze sok minden változott, s ma már a józanabb, távlatosabb visszatekintés ideje is eljött. A temesvári lelkipásztor azóta Nagyvárad püspöke lett, dicstelen elődje pedig, ki tudja, hol van, és mit csinál...

Van mivel szembenéznie az egyháznak, ha az elmúlt évtizedeket kutatja. Persze egyéb felekezetek kötelessége is a kemény szembenézés. Úgy tűnik, hogy e tekintetben a protestánsok Romániában és Magyarországon hasonlóképpen, könnyebben mozdulnak. A szembenézés egyik legjobb példája a nagyváradai püspök édesapjának, Tökés István teológiai professzornak a monográfiája. Nem éppen üdítő olvasmány! Nem is lehet az, hiszen valóban felelős az önbírálattól sem mentes szembenézés az elmúlt fél évszázad romániai magyar református életével, a „magyar egyház” kivételes, de éppen ebben a korszakban problematikus helyzetével. Közvetlenül az 1989. decemberi események előtt fejezte be a szerző a munkát, de fia tevékenységének értékelése sem hiányzik belőle.

Több helyütt személyes hangú és szenvedélyes a monográfia. (Mindezt némileg ellensúlyozza, hogy érdekes módon a szerző önmagáról is egyes szám harmadik személyben szól.) A személyesség egyébként teljesen érthető; Tökés István nemcsak alakítója, de elszenvédője is a korszaknak. A román diktatúrát nem éppen krisztusi módon szolgáló egyházi előljáróinak köszönhetően a mellőzött és a megalázott férfiak közé tartozik. Egyebek közt börtönbüntetéssel, idő előtti nyugdíjazással, az ígehirdetéstől való eltiltással. Elemző igényű műveinek fő vonala: egyházának a kommunista diktatúra idején történő züllése, a kálvini, Bethlen Gábor-i, Bod Péter-i, Ravasz László-i tartás és szellemiség, a még Vásárhelyi János püspök magatartását jellemző erkölcsiség eltűnése a hivatalos egyházvezetésből. S a két leginkább bírált személyiség, a korszak két „illusztris” püspöke: Nagy Gyula s a nemrég még Tökés László ügyében dicstelen szerepet vállaló Papp László, a Ceaușescu-korszak államilag támogatott előljárói. Mindez azért különösen fájó, mert bizony igaz az előszót író Benda Kálmán legelső mondata: „Az erdélyi református egyház története során eggyé forrt az erdélyi magyarság sorsával.” Ma már persze úgy látjuk, hogy a vezetéssel szemben álló papság kitartható küzdelme nem volt hiábavaló: a nehézségek ellenére megvan az esély arra, hogy a magyar egyház mai vezetői őseik nemes útját járják. A hitvallókét, a prédikátorokét, a gályarabságra ítéltékét.

Ez az alapos monográfia azonban még arra figyelmeztet, hogy hiába a deklarált jelszavak, ha azok álszentséget fedeznek. Hiába az elvek és a hit üres hangoztatása, ha nincs mögötte ott az evangéliumi lelkiület tisztasága. S ezért is különös, hogy egy olyan egyház kompromittálja magát évtizedekig, amely őseinek demokratikus szellemével, az alulról építkezés presbiteri rendszerével hajdan példát mutatott más felekezetek és a társadalom számára. Nagy figyelmeztetés, hogy ennek ellenére valódi parancsuralmat teremtett a mind Krisztust, mind a reformációt eláruló egyházvezetés. Tökés István tárgyilagosan mutatja meg, hogy e mostoha viszonyok között is akadtak szép számmal, akik igazi missziós munkát végeztek, akiknek életelemük volt a szeretetszolgálat, s akik fel tudták vállalni a szorongatott magyarság sorskérdéseit. Bizony voltak, akik vállalták az üldöztetést, s közülük akadtak olyanok is, akik a mártíromságot sem kerültek el. És voltak olyan világiak — mint Kós Károly —, akik csak egy ideig vállalhatták szerepüket az egyházban. Rendkívül összetett tehát a kép; egy-

felől vitathatatlanok az egyre megmutatkozó pozitív próbálkozások, másfelől sajnálatosak a Tőkés által felsorolt negatívumok.

A könyv kilenc fejezete közül kiemelkedő a nyolcadik, az *Ökumenikus élet*, melyben a manapság különösen sokat hangoztatott (lásd: II. János Pál pápa debreceni jelenléte és a megbékélést elősegítő gesztusa), ám a valóságban még oly sok kívánnivalót maga után hagyó törekvést elemzi. S ami ránk leginkább vonatkozik, ír a Magyarországi Református Egyházhoz fűződő kapcsolatokról is. Azért sem közömbös ez a közelítés, mert mindkét országban szükséges a felelős szembenézés, s ugyanakkor a megbocsátó lelkiség, ha az elmúlt évtizedek ellentmondásos, bűnöktől sem mentes egyháztörténetére tekintünk vissza. Az itteni helyzet körülbelül annyiival lehetett jobb, amennyivel „puhább” volt a diktatúra. Közös érdek ugyanakkor a megújulás, mely csak másodlagosan szervezeti és személyi; fontosabb ennél, hogy a népegyház egyben hitvalló egyház is legyen. Mindezek mellett tény, hogy a tárgyalt korszakban a két egyház közötti kapcsolat „mind szervezeti, mind lelki vonatkozásban csaknem a nullára zsugorodott.” Az pedig már a közelmúlt pozitív változása volt, hogy két esztendővel előbb a magyarországi egyház zsinati vezetősége határozott hangon foglalt állást a romániai helyzet ügyében, s egyebek között lemondásra szólította fel a két ottani püspököt az államhatóságok „ügyszerűtlen kiszolgálása” miatt. Túlzás lenne persze azt állítanunk, hogy e két püspök ezért nincs már a helyén...

Jelentős, tényfeltáró munka a Tőkés Istváné. S bár sok keserűség van benne, a szerző szilárd hitéből következik, hogy nem végzetesen pesszimista. Hiszen így ír: „A Romániai Református Egyház gyógyulását az Úr Krisztus eszközével is munkálni fogja. Ez a hit rejti a mű forrásánál és folyásánál egyaránt.” (*Magyarságkutató Intézet, Budapest.*)

BAKONYI ISTVÁN

SALLÓ ISTVÁN FAFARAGÁSA